

שיח ה"ספייס גירלס" (Spice Girls): חקר מקרה בהתפתחות זהות מגדרית

דפנה למיש

בתי ערגה היא בת 11. היא נבונה ותלמידה מצטיינת. בשעות אחר הצהריים היא הולכת לשעורי ריקוד ולפעולות של הצופים. בזמנה החופשי היא צופה בטלוויזיה וקוראת את שבועון הנוער ביום שהוא מגיע, מתחילתו ועד סופו. היא אוהבת להמתיק סוד עם חברותיה מאחורי דלתות מוגפות ולשוחח עמן בטלפון. בחדרה, בו היא מבלה יותר ויותר זמן לאחרונה, היא מארגנת מחדש את חפציה, בודקת את דמותה במראה ומקשיבה למוסיקה במערכת הסטריאו החדשה שנרכשה זה מכבר. בראש רשימת הדיסקים הפופולריים מככב אצלה בשנה האחרונה תקליטור להקת הפופ הבריטית המצליחה, המורכבת כולה מנשים, ה"ספייס גירלס" (The Spice Girls).

בדומה לבתי, מעריצות בנות רבות בישראל בשלב טרום ההתבגרות את חמשת ה"ספייס": Emma (בייבי ספייס), Geri (סקסי ספייס), Melanie B. (סקרי "מפחידה" ספייס), Melanie C. (ספורטי ספייס) ו-Victoria (פוש "מהודרת" ספייס). הנערות מאזינות ללהיטי ה"ספייס גירלס", צופות בקליפים של הלהקה ב-MTV, קוראות ומשננות כל פרט אודותיהן המתפרסם בטורי הרכילות בעיתונים, תולות פוסטרים שלהן על קירות חדריהן, לובשות חולצות טי וצמידים המעוטרים בדמויותיהן, אוספות מזכרות של הלהקה,

עוטפות את ספרי הלימוד בעטיפות "ספייס גירלס" ומדברות ללא הפסקה על כוכבות הלהקה.

מה היא אפוא משמעות הפופולריות של להקת ה"ספייס גירלס" לתרבותן של נערות בגיל טרום-התבגרות? כיצד משמשת פופולריות זו בטכסי המעבר לשלב ההתבגרות הנשית ולהתפתחות המתמשכת של זהות מגדרית? מטרת פרק זה לבחון סוגיות אלו בתת-תרבות מערבית מסוימת: מעמד הביניים הישראלי. לאחר סקירת הספרות העוסקת בתפקידה של המוסיקה הפופולרית בגיל ההתבגרות, הדיון נסוב בעיקר על ההבדלים המגדריים הקשורים למוסיקה. לבסוף, מחקרי פיענוח אודות נערות וטקסטים פופולריים הניחו את היסודות להצגת הממצאים.

מוסיקה בגיל ההתבגרות

תפקידה הדומיננטי של המוסיקה בתקופת ההתבגרות הסוערת, החוצה גבולות גיאוגרפיים ותרבותיים כאחד, נדונה ותועדה בהרחבה.¹ מסורת השימושים והסיפוקים במחקרי תקשורת המונים (המניחה כי החיפוש הפעיל של הצופים אחר חשיפה לתקשורת מתבצע במטרה לספק את צורכיהם), מפרטת מגוון פונקציות אותן ממלאת המוסיקה הפופולרית, ביניהן העברת הזמן, הפחתת מתחים ושליטה במצב רוח. חוקרים אחרים גרסו שמוסיקה פופולרית, המוטבעת בתרבות הממוסחרת והמחוזקת על ידה, משרתת את המתבגרים בחיפושיהם אחר סולידריות וזהות אישית וקבוצתית. המוסיקה מסייעת למתבגרים להגיע לביטוי עצמי, עצמאות ואינטימיות, בפנותה לרבים מהנושאים המעסיקים אותם כגון דחפים מיניים וחרדות מרדניות. המוסיקה מספקת תמיכה רגשית ומסייעת לקהלים הצעירים במאבקי ההתבגרות. "עלינו לראות במוסיקה יותר מאשר רק מלים, מקצבים ולחנים. היא מהווה אינטראקציה סימבולית. היא מספקת למתבגרים מסגרת של אמונות, סמלים אקספרסיביים וערכים, דרכם הם מגדירים את עולמותיהם, מבטאים את רגשותיהם, פוסקים ומחליטים לגבי דרכי פעולה" (Raviv et al., 1996: 634).

המוסיקה הפופולרית אף נקשרה לתהליך של האלהה (idolization) אצל מתבגרים. Raviv et al. (1996), הבחינו בין שני מרכיבים של האלהה: סגידה (worship), שמובנה הערצת האליל והאדרתו, וחיקוי על פי מודל (modeling) המוגדר כרצון להדמות לאליל. התנהגויות אלו מקודמות, נתמכות ומתוגמלות על ידי קבוצת הגיל של המתבגרים וכן על ידי תעשיית

המוסיקה. במחקר אודות האלהת זמרי פופ על ידי מתבגרים, מצאו Raviv et al. שהצורה השכיחה ביותר של האלהה היא סגידה, המתבטאת בצריכה ואיסוף של מידע אודות המבצעים. שכיחות התנהגויות החיקוי היתה פחותה בהרבה בין 270 בני 10-17 שהשתתפו במחקר.

מחקרים אודות מתבגרים ומוסיקה זיהו תת-קהלים המובחנים על ידי אפיונים דמוגרפיים, רקע תרבותי, סטנדרטים של אסתטיקה, צרכים סוציו-פסיכולוגיים ודפוסי צריכת מוסיקה. מקובל לראות באפיונים השונים השתקפות של הוויה מוסיקלית מסוימת הכוללת את הכוחות היצירתיים באותה תרבות (למשל מלחינים, כותבים, מוסיקאים), ארגונים המפיקים ומפיצים מוסיקה וקבוצות צרכנים (Adoni, 1986). ניתוח פעולת הגומלין המורכבת בין מתבגרים ומוסיקה פופולרית יצר מפגש פורה בין גישות סוציולוגיות, פסיכולוגיות, כלכליות ותרבותיות בהתחקותם אחר תופעה עולמית רבת-פנים ומסקרנת.

מגדר התגלה כמשתנה מרכזי במחקרים רבים אודות מתבגרים, טעמים והעדפותיהם המוסיקליים.² Roc (1990) מצא שככלל, בנות עסוקות יותר במוסיקת פופ לעומת בנים, וחוקרים אחרים מצאו שצריכת המוסיקה של בנות מתרחשת ביתר צנעה, פרטיות ופאסיביות מאשר אצל בנים.³ האלהה, שעל פי מחקרים פוחתת עם הגיל, שכיחה יותר בין בנות. על פי Raviv et al. (1996), ממצא זה נובע מכך שבנות מושפעות במיוחד מלחץ קבוצתי, בנים מעדיפים האלהה של תפקידים גבריים סטריאוטיפיים יותר (כגון ספורטאים מצטיינים) וכן מן הנורמה המקובלת לפיה סגידה וחיקוי תואמים יותר תפקידים מגדריים של בנות לעומת אלה של בנים. הבדלים ברורים נמצאו בין בנים לבנות בכל הקשור להעדפת מגדר האליל. החל מגיל עשר או אחת עשרה, העדיפו 85% מהנשאלות זמרות בעוד ש-56% מהבנים העדיפו זמרים. אולם, העדפה זו השתנתה עם ההתבגרות: בגילאי שלוש עשרה או ארבע עשרה, כ-50% מהבנות ו-75% מהבנים העדיפו זמרים, ובגיל שש עשרה או שבע עשרה, 80% מהנערים והנערות העריצו זמרים (Raviv et al., 1996: 644). החוקרים מסבירים את התזוזה הדרמטית המתרחשת אצל נערות, מהעדפת זמרות להעדפת זמרים, במושגים התפתחותיים. הקונפורמיות החזקה יותר של הנערות בילדותן להורה מאותו מין (האם) מתחלפת בהדרגה בריחוק, אינדיווידואליות ומשיכה למין השני. העדפתן הברורה של נערות בתקופת טרום ההתבגרות לדמויות ממין נקבה נמצאה גם במחקרה של Hoffner (1996) אודות הזדהותם של ילדים עם דמויות טלוויזיוניות, והיא רלוונטית

למידע שיווקי המצביע על שיא ההתעניינות בלהקת ה"ספייס גירלס"
בתקופת טרום ההתבגרות.

קליטה מגדרית של טקסטים

חקר הקשר בין מגדר וקליטת תקשורת צמח מתוך עניין מחדש בקהלים ומתוך חוסר שביעות רצון גדל והולך ממגבלות הדטרמניזם הטקסטואלי. במחקרים שנערכו אודות המשמעויות וההנאות שמפיקים קהלים אמיתיים מטקסטים תקשורתיים שונים נמצא שטקסטים אלה אינם תואמים, ולעיתים אף סותרים, את המסרים האידיאולוגיים והפוליטיים המודגשים על ידי ניתוחי טקסטים. Currie (1997) מסכמת שינוי זה כמעבר מתפיסת הטקסטים כ"תסריטים אידיאולוגיים", המקנים לצרכנים השקפת עולם הגמונית מסוימת לראייתם כ"טקסטים חברתיים". על פי תפיסה תיאורטית זו, ניתן לייחס לטקסטים מגוון משמעויות פוטנציאליות. בהתאם, נתפסים הקהלים כיוצרי משמעות פעילים ולא כצרכנים פסיביים של משמעויות הנקבעות מראש. ההנחה היא שהקהלים מעורבים בתהליך בלתי פוסק של משא ומתן עם הטקסט, פירושו וקבלתו.

מרבית המחקר בענף זה של לימודי תרבות התמקד בנשיות וז'אנרים מסורתיים של נשים כגון אופרות סבון בטלוויזיה, רומנים ועיתוני נשים ונערות (ראה, Ang, 1985; Currie, 1997; Frazer, 1987; Modleski, 1984; Radway, 1984). חוקרות אלו טענו שגישתם של קהלי נשים לטקסטים פופולריים נובעת מתוך מודעות עצמית והרהור עצמי. יתרה מזאת, ההנחה היא שבאמצעות טקסטים אלה נאבקות הנשים ודוחות את האידיאולוגיה של ההגמוניה הפטריארכלית והקפיטליסטית יחד עם היותן ממוקמות בתוכה.⁴ חוקרים מסוימים טענו שטקסטים פופולריים יכולים לשמש אפילו סוכני העצמה ושחרור עבור הנשים. המחקר הפמניסטי על תקופת ההתבגרות מסקרן במיוחד מאחר והוא בוחן תקופה מכרעת ביצירת זהות ובהסתגלות ללחצים חברתיים לאמץ אידיאלים דומיננטיים של נשיות.

דוגמה לכך הוא הדיון של Fiske (1989) בדמותה של מדונה, אלילה נוספת של תקופת טרום ההתבגרות. Fiske סבור שנערות צעירות מוצאות בעצמאותה של מדונה ובהתנגדותה לניגוד השניוני האידיאולוגי בתולה/זונה כוח מעצים המעניק להן שליטה במאבקים הפנימיים ובמשמעויות שלהן עצמן. "הפופולריות של מדונה היא מורכבות של עוצמה והתנגדות, של

משמעות ומשמעות נגדית, של הנאה ושל מאבק על שליטה" (שם: 113). Fiske טוען שהדמות של מדונה אם כן "אינה בעלת משמעות של מודל עבור נערות צעירות במבנה פטריארכלי, אלא אתר של מאבק סמיוטי בין כוחות השליטה הפטריארכלית וההתנגדות הפמניסטית, בין קפיטליזם והכפיפים, בין המבוגר לצעיר" (שם: 97).

בניתוח סמיוטי של חיבורי סטודנטים אודות גרסתה של Cyndi Lauper לשיר "בנות רק רוצות לעשות חיים" (Girls Just Want to Have Fun), מתייחס Peterson (1987) במיוחד למשמעויות האפשריות עבור מתבגרות/מעריצות צעירות ("teeny boopers") המוגדרות כבנות שמונה עד שלוש עשרה. עבור קבוצת גיל זו קשורה מוסיקת רוק בקשר הדוק להתנהגויות דומיננטיות אחרות כגון ריקוד, שיחה עם בנות אחרות, וחלומות על אהבה. Peterson מאמץ את המושג "excorporation" של Grossberg (1984-1983) בהתייחסו להרגלי צריכת מוסיקה בטענו שייתכן שנערות צעירות דוחות את התרבות הדומיננטית בכך שהן פועלת נגד נטייתה של זו להקיף גם את תרבות הנוער, ובכלל זה את המוסיקה. השיר "בנות רק רוצות לעשות חיים" מהווה דוגמה לאופן שבו בנות מסמנות את "המרחב" שלהן ביחס לקישוט חדר השינה, צריכת כתבי עת וסגנונות לבוש. נכונותן של נערות לצעוק את מילות השיר במסיבות מעניקה להן נוכחות במרחב ציבורי הנשלט על ידי גברים. מעניין הדבר, כפי שמציין Grossberg, שמתבגרים בגילאים מבוגרים יותר דוחים סוג זה של טעם מוסיקלי טרום התבגרותי כ"סתם כיף" האמור לעבור עם הגיל. אכן, Peterson עצמו מזהיר מפני האופי הארעי של השערותיו אודות דחייתה של התרבות הדומיננטית על פני הפנמה על ידי נערות.

מחקרים אחרים, במיוחד אלה שבדקו קהלים צעירים, מצביעים על אופיה המגביל של ההנחה אודות ריבוי משמעויות אינסופי של כל הטקסטים וכוח ההתנגדות של הקוראים לדחות משמעות זו או אחרת. Currie (1997) לדוגמה, אשר חקרה קריאת פרסומות בכתבי עת לנשים על ידי נערות, תיעדה כיצד נערות בעלות היסטוריות אישיות שונות עשויות להסיק מסקנות שונות אודות הצגת הנשיות באותן מודעות עצמן. אולם, היא אף מצאה שהקוראות הצעירות במחקרה ייחסו לדימויים האידיאולוגיים של נשים מעמד של מציאות: הנערות תפסו את הדימויים כייצוגים אמיתיים של השאלה: מה פירוש הדבר להיות אשה? בהמשך להכרתו של Hall (1977) בכך שאידיאולוגיה נתפסת כהגיון בריא, טוענת Currie שהאידיאולוגיה "אינה מצריכה מחשבה מכיוון שהיא זמינה באופן ספונטני, אפשר לזהותה בוודאות

והיא משותפת לרבים: הרושם הוא שהיא תמיד היתה קיימת" (שם: 468). Currie טוענת על כן שהפקת הנאה מטקסט אינה מוציאה מכלל אפשרות קיומה של אידיאולוגיה. למעשה, ההנאה עשויה לעודד את ההתמקדות בביטויים מסורתיים אודות הוויית האשה. מסקנתה היא ש"בעוד שסטרוקטורליזם סוציולוגי התייחס לנשים בהתנשאות כצרכניות חסרות שיקול דעת של התרבות הקפיטליסטית, הרעיון שלא ניתן לתקוף את התקשורת אם הקהלים נהנים ממנה פשוט מחליף אליטיזם בפופוליזם" (שם: 460).

לאחר שקיבץ מספר מחקרי מקרה אודות אנשים צעירים ותקשורת, מזהיר אותנו Buckingham (1993), בדומה ל-Currie, שלא להיחפז ולהלל את היצירתיות הסמלית של הקהלים ואת ההשלכות הפוליטיות הפוטנציאליות שעשויה להיות לתקשורת על מקומם של קהלים אלה בחברה. Buckingham אף הוא מדגיש את האופנים המורכבים בהם האינטראקציה עם טקסטים תקשורתיים תורמת להיווצרותן של זהויות, ובכלל זה זהויות מגדריות. ככלל אם כן, קליטת תקשורת נתפסת כאחת הדרכים שבאמצעותן מתרחש התהליך הבלתי פוסק של הבניית זהות האשה. חשיבותם של טקסטים אלה הוא בכך שהם יוצרים מרחב פרטי לבחינת זהות שהוא מחוץ לעולם ההשגחה וההשפעה של המבוגרים. התהליך, רב-פנים ולעיתים פרדוקסאלי, הוא של התאמה ללחצים חברתיים סותרים. על פי תפיסה זו, לתקשורת תפקיד חשוב בתהליך שבאמצעותו, על פי ניסוחה המפורסם של סימון דה בובואר, "לא נולדים אלא הופכים לאשה". בחלק הבא אבחן תת-קבוצה מסוימת של נשים - נערות בתקופת טרום ההתבגרות - ואת האינטראקציה שלהן עם מקור אחד של טקסטים פופולריים - ה"ספייס גירלס".

המחקר

הניתוח שלהלן מתבסס על תשע קבוצות מיקוד שכללו 39 נערות ישראליות יהודיות ממעמד הביניים בגילאים תשע עד ארבע עשרה וחצי, רובן ממוצא אירופאי. המרואיינות אותרו בשיטת "כדור השלג" (כלומר, אדם אחד מארגן קבוצת מיקוד), בשש קהילות שונות - ארבע באזור המרכז המאוכלס של מדינת ישראל וקבוצה אחת מכל אחד משני אזורים הפריפריה - בצפון ובדרום. שש קבוצות כללו נערות עירוניות ושלוש קבוצות הורכבו מנערות

המתגוררות בקיבוצים. התעניינות בלהקת ה"ספייס גירלס" היוותה תנאי מוקדם לראיון. על אף שאיני מתיימרת לטעון שהמחקר נערך על בסיס מדגם מייצג, טענתי היא שמגוון הגילאים והקהילות במעמד הביניים הישראלי מאפשר להגיע לתובנות משמעותיות לגבי תת-תרבות זו.

כל מפגש החל בהסבר קצר אודות העניין שלי בפופולריות של להקת ה"ספייס גירלס" בקבוצת הגיל המסוימת הזו. כדי לחמם את האווירה ולסייע ביצירת שיחה קולחת התנגנה ברקע קלטת של ה"ספייס גירלס" עם תחילת המפגש. נעשה שימוש בספר שכותרתו *Girl Power* "עוצמת בנות" (שנרכש בארה"ב והיווה חידוש עבור המשתתפות), בנקודות שונות במהלך הראיונות כדי לעורר את הדיון. הראיונות ארכו בין שעה לשעתיים.

השאלות שלהלן הוצגו בכל הראיונות שנערכו בקבוצות המיקוד כדי לעורר את הדיון: מניין היכרותכן עם להקת ה"ספייס גירלס"? מה מוצא חן בעיניכן במוסיקה של הלהקה ומה אינו מוצא חן בעיניכן? כיצד תתארו את חמש הדמויות המבצעות? מה הם לדעתכן המסרים של מילות השירים? עם מי - אם בכלל - אתן מזדהות ביותר? מה הן ההתנהגויות המתקשרות למוסיקה של הלהקה? על מה אתן משוחחות עם חברותיכן בקשר ללהקה? מה דעתם של הבנים בכיתתכם על ה"ספייס גירלס"? מי הם מבצעי המוסיקה החביבים עליכם ביותר, כמו גם תכניות הטלוויזיה, שבועונים העת ומשחקי המחשב? התשובות לשאלות אלו הובילו לדיונים בסוגיות שונות הקשורות למגדר, כפי שנדון בהמשך פרק זה.

במהלך הראיונות התברר שהנערות מצאו את עצמן לעיתים קרובות דנות בסוגיות שונות שהן לא דיברו עליהן קודם לכן בינן לבין עצמן או עם אשה בוגרת. ברור שהראיון עצמו התרחש בהקשר מסוים, הושפע מקשרים בעבר ובהווה בין המשתתפות, ועצם קיומו מהווה פעולה חברתית להבניית משמעות. כפי שהציע Buckingham (1993), אין לראות בהבניית המשמעות אינטראקציה מבודדת ויחידה בין קורא לטקסט, אלא כתהליך חברתי שבו לדיבור על הטקסט תפקיד משמעותי כשלעצמו. ניתוח מעין זה מניח שחוויות הטקסט והייצוג של חווייה זו לאחרים אינם זהים.

שיח ה"ספייס גירלס"

מה אומרות נערות בתקופת טרום ההתבגרות אודות התפקיד של ה"ספייס גירלס" בחייהן הפרטיים והחברתיים, ביחס לזהותן, חלומותיהן

ושאיפותיהן? מרבית הנערות שהשתתפו במחקר התוודעו להקה באמצעות חברים, וידיאו קליפים או האזנה מקרית לרדיו. התעניינותן גברה עם התפשטות החשיפה העולמית של הלהקה והתרחבות הסיקור התקשורתית אודותיה – הופעות תכופות ב־MTV וידיעות חדשותיות בעקבות יציאת הדיסק הראשון שלה. שבועונים ישראלים המיועדים לבני נוער החלו לפרסם תמונות אמצע של ה"ספייס גירלס" ויזמו טורי רכילות, חידונים ותחרויות כפילים.

רבות מן המרואיינות היו מעורבות ביותר במה ש־Raviv et al. (1996) תיארו כהאלהה. הן יכלו להבדיל בבירור בין חמש הדמויות השונות ומה שהן מייצגות, כפי שכיוונה לכך התקשורת. אצל מספר ניכר של נערות נוצרה העדפה ברורה לאחת הזמרות על אף שהן עדיין העריצו את הלהקה ככלל. במספר מקרים בחירת ה"ספייס" המועדפת היתה על בסיס הנחה של דמיון פיזי או אישיותי. נערה אחת בת אחת עשרה הבחינה: "את רואה, החברה שלי... יש לה שיער מתולתל והיא מתנהגת במידה רבה כמו Mel B, השחורה... כאילו שזו היא. לגבי, אומרים לי שאני דומה מאד ל־Emma, אבל לא השערות."

במקרים אחרים נדמה שהנערות העדיפו את הדמות בעלת השונות הגדולה ביותר בינה לבינן. לדוגמה, טיפוס נערי, שחקנית כדורגל מתולתלת ובעלת עודף מרץ חיבבה את Emma על פני האחרות. נזכור ש־Emma, הלא היא "בייבי ספייס" – בעלת העיניים הכחולות והשיער הבלונדיני האסוף לעיתים לקוקיות – ממלאת בבירור את תפקיד הדמות הילדותית, התמימה והחמודה. את Emma העריצו גם נערה גדולת ממדים ומפותחת פיזית בת אחת עשרה ונערה שסבלה מבידוד חברתי (במילים שלה) בת עשר. לדברי הנערה הראשונה, Emma, "יפה, שרה יפה ולדעתי היא עדינה ומעט ילדותית." אולם בדבריה הבחינה נערה זו בין סגידה לחיקוי מודל: "אני רוצה להיות עצמי וזהו. אני לא צריכה להיות אף אחת מהן. אני לא צריכה להראות כמו אחת מהן. אני לא צריכה להישמע כמו אחת מהן. אני לא צריכה לחקות אף אחת מהן מכיוון שהן כאלה ואני כזאת, אני לא חושבת שיש דמיון כלשהו ביני לבינן." לדעת הנערה בת העשר, "יש נערות השואפות להידמות להן ולהיראות כמוהן. אבל אני אוהבת אותן כזמרות. אני, למשל, לא הייתי רוצה להיות דומה לאופיה של Emma למרות שאני מחבבת אותה יותר מהשאר. אני לא רוצה להיראות כמוה. אני לא רוצה את אישיותה. מכיוון שלכל אחד האישיות שלו... אני לא צריכה להיות כמוה רק בגלל שאני אוהבת אותה."

סביר להניח שנערות אלה ביטאו מאבק מוכר לגבי דימוי הגוף שלהן וקרוב לוודאי חזרו על מילות המבוגרים בזכות קבלה עצמית. Emma סיפקה להן הזדמנות להתאמן בפיתוח קבלה מסוג זה על ידי יישוב המתח בין האלילה הנערצת והמגבלות שלהן עצמן.

במקרים רבים בלטו הניסיונות לחיקוי ישיר. כמה מן הנערות רצו לאמץ תכונות מסוימות של הדמויות: "אני מאד אוהבת את Melanie B. בגלל התלתלים שלה. אני מאד אוהבת תלתלים. לאחותי יש תלתלים ואני מנסה כל הזמן שיהיו גם לי תלתלים אבל אני לא מצליחה בכלל. והיא כל כך חמודה", אמרה נערה בת שתיים עשרה. נערה בת תשע הודתה בכך שהיא מתעבת את רגליה השעירות והביעה את רצונה להידמות ל־Emma: "בגלל שכאני אגדל אני מתכננת לצבוע את השערות לבלונדיני... בגלל שלבנות ולבנים עם שיער בלונדיני בדרך כלל אין שערות על הרגליים... יש לי יותר שערות על הידיים ועל הרגליים וזה מעצבן אותי." שיח זה היווה דוגמה מעניינת להנחות הנתפסות כמובנות מאליהן: צבע בלונדיני נתפס כצבע טוב יותר "מכיוון שככה זה", ושיער ארוך על הראש הוא יפה אך על הרגליים הוא מכוער, "בגלל שככה."

במקרים אחדים סיפרו הנערות הצעירות על יצירת קבוצות של כפילות "ספייס גירלס", כשכל נערה מקבלת תפקיד מסוים. "יש לנו חבורה", סיפרה נערה בת אחת עשרה, "ואנחנו קוראות לעצמנו Girl Power (עוצמת בנות) שהיא כתובת קעקע על זרועה של Geri. ואנחנו עושות מבחני קבלה לאלה שרוצים להצטרף. אנחנו רק ארבע בנות. אנחנו שרות וממציאות שירים וריקודים. אנחנו עושות כל מיני דברים." נערה בת עשר אמרה: "בכיתה שלנו, כמה מן הבנות שאוהבות אותן כל כך, חמש או שש בנות, עושות כאילו שהן הספייס, הן שרות... הן לומדות את השירים... ויש גם את הריקוד שהן עושות. אז גם ילדים אחרים מצטרפים. אז הן אומרות, 'לא! לא! מכיוון שהן רוצות להרגיש שהן באמת על הבמה... והן רוצות להרגיש שזה רק הן. שהן הכי דומות לספייס." קבוצה של שלוש נערות בנות תשע ושתי נערות בנות עשר היו משוכנעות שהן יכולות להקים להקה כמו ה"ספייס גירלס". "אנחנו נשיר", אמרה אחת מהן. "ואנחנו נתכנן", הוסיפה השנייה. אחרת המשיכה, "אנחנו נתלבש יפה... ונכין שירים, ונתאמן על ריקודים." הנערות המשיכו וחילקו ביניהן תפקידים ספציפיים: "אם היינו מקימות להקה הייתי בוחרת בסי' להיות Mel B. בגלל שהעור שלה והשערות שלה דומים מאד לשלי. היא רק צריכה לתת לשיער שלה להתארך קצת. ומי? הייתי עושה אותה Mel C,

ואי תהיה Emma. אני אהיה Victoria והיא תהיה Geri. "כאשר נשאלו, "ומה תעשו כלהקה?" השיבה אחת מהן "נתלבש יפה, ואחרת הוסיפה, "ונתאפר". המרואיינות מצאו לנכון לתאר את התפקיד החשוב של ה"ספייס גירלס" בתרבות הפנאי שלהן, בקשריהן החברתיים ובעולמן הפנימי. על אף שבדבריהן של הנערות ניכרו צורות שונות של האלהה, נדמה שהנערות היו מסוגלות למידה מסוימת של התבוננות עצמית בנוגע לניתוח שלהן אודות משיכתן ל"ספייס גירלס" בעוד הן מנתקות את עצמן מהאלילות וממה שהן מייצגות. הדיון אודות בנות ה"ספייס" השונות והקבוצה ככלל נסב סביב מספר נושאים מרכזיים: המשמעות של "עוצמת בנות", מהות ריבוי הנשיונות, המאבק בין זונות לאלילות, חשיבותה של אחוות נשים והמפגש בין גזע לאלומות מינית.

"עוצמת בנות" (Girl Power)

"עוצמת בנות", שסוגה כסיסמה טיפוסית של ה"ספייס גירלס", קיבלה פירוש פעיל בפי רבות מן הנערות כביטוי לעצמאות, כוח, הצלחה ותחושת ערך עצמי. "פירושה", הסבירה נערה בת שתים עשרה, "שוויון... שנערות הן חזקות, כל אחת בדרכה שלה." חברתה הוסיפה, "והשירים, הם מהסוג שחושבים שאנו צריכות שוויון ושבנות צריכות כוח." שתי נערות אחרות בנות שתים עשרה סיפרו: "אני אוהבת את האישינות שלהן ואיך שהן עושות את זה. הן לא פוחדות. הן אומרות את כל מה שיש להן... לא אכפת להן מה אנשים יגידו" וכן, "הן כאילו עצמאיות והן לא זקוקות לעזרה מאף אחד." קבוצה אחת של נערות בנות שתים עשרה קשרה את המושג "עוצמת בנות" לתכונות נשיות ייחודיות הכרוכות בעזרה לאנשים אחרים. בהקשר זה הועלה שמה של הנסיכה דיאנה: "לא מזמן ב-MTV... היה ריקוד נחמד והקדישו אותו לנסיכה דיאנה. אמרו שהיתה לה 'עוצמת בנות'." חברתה הוסיפה: "וגם מדונה." כאשר הן נשאלו למה כוונתן בכך ענתה אחת מהן: "משהו מיוחד באישיותה. היא עושה דברים עם השירה שלה או בעזרה לאנשים." כאשר נשאלה במפורש, "האם זה משנה שזו עוצמה של בנות ולא סתם עוצמה," היא השיבה בחיוב והסבירה, "בגלל שזה דבר שמייחד נשים ובנות."

רבות מן הנערות תפסו את המושג "עוצמת בנות" כהתנגדות מופגנת כלפי בנים. בתשובה לשאלה ישירה "מה פירוש עוצמת הבנות של ה"ספייס גירלס?" השיבה קבוצה מעורבת של בנות תשע עד אחת עשרה בצורה דומה:

"הבנות טובות יותר", "יש בנים שחושבים שהם טובים יותר מבנות אז ה"ספייס גירלס" מנסות להוכיח שזה לא כך", וכן, "הן רוצות להראות שגם בנות הן חשובות." בדיון ההמשך נתנו המרואיינות דוגמאות מניסיון האישי לטענה הבלתי מוצדקת שבנים מחשיבים את עצמם טובים יותר מבנות. "למה בנים חושבים שהם טובים יותר? למשל בספורט... אי מוכיחה שזה לא נכון כי היא משחקת טוב יותר ממרבית הבנים בכיתה! ובנים יכולים להיות רקדני בלט. אח שלי למשל רקדן מצוין והוא חושב שאין הבדל בין בנים לבנות. בגלל שהוא מנסה להוכיח לחלק מהאנשים שהוא רוקד וזה לא אומר שהוא בת." התפתחותו של דיון זה היווה דוגמה מאירת עיניים לאופן שבו מגויסות ה"ספייס גירלס" כתמיכה אידיאולוגית לחוויות יום יומיות של חוסר שוויון ואפליה על בסיס מגדרי.

השיח של בנות ארבע עשרה היה באופן משמעותי יותר אידיאולוגי ומושכל. "בתוכן של ה"ספייס גירלס" הן הרבה יותר נשיות. ככה הן. הן עושות רבות... להצהיר שהן אינן שייכות לגברים," אמרה אחת הנערות. כאשר נשאלה אותה נערה למה כוונתה ב"פמיניסטי", היא המשיכה "שבכל השירים שלהן הן אומרות 'עוצמת בנות' שזה מה שהן. באמת! יש להן שירים רבים שהתוכן העיקרי שלהם הוא משהו נגד גברים, משהו על גברים... שהם לא ישלטו בהן או משהו." חברתה הוסיפה: "'עוצמת בנות'... בגלל שעד עכשיו לא היתה קבוצת בנות כזו... היו בנות-זמרות אבל מעולם לא היתה קבוצה כזו שהבנות בה הן כאילו מאד גאות בעצמן.... אני לא יודעת, עד עכשיו לא היה שוויון זכויות לנשים. ועכשיו בשנות ה-90 זה בולט יותר. אני חושבת שזה קשור. שאף אחד לא ישלט בהן וכזה."

כמה מהנערות הצעירות הבינו את המושג כפשוטו, בעיקר ככוח פיזי שאולי קשור למקור האמיתי של "עוצמת בנות" – הקעקוע על כתפה של Geri. נערה בת אחת עשרה הסבירה: "היא נשאלה אם היא בכתה ואם זה כאב לה, אז היא אמרה שזה כמובן כאב אבל היא לא בכתה באמת בגלל שבנות חזקות יותר מבנים. זה מה שהיא אמרה." אולם כשנשאלה ישירות, "את מתכוונת שכאשר היא אומרת 'עוצמת בנות' היא מתכוונת בעיקר לכוח פיזי של בנות?" היא ענתה: "בכלל לא. הן חזקות יותר נפשית." קשר זה בין כוח פיזי ממשי לבין כוח נפשי בלט בהסבר של נערה בת עשר: "אני חושבת ש'עוצמת בנות' הוא ביטוי שבו הן רוצות להדגיש שבנות חזקות, אבל לא בהכרח יותר מבנים. הן לא צריכות להיות חזקות יותר מבחינת כאב פיזי וסוגים אחרים של כאב! אבל אולי הן מתארות את זה כדבר המראה שאתה

גיבור וחזק. אבל נפשית וגם פיזית. אבל אני לא הייתי עושה קעקוע כזה על הגב שלי.... לא הייתי עושה את זה רק כדי להוכיח שבנות חזקות יותר מבנים מבחינת כאב פיזי.

הדיון אודות "עוצמת בנות" מרכז בתוכו תימות מגדריות רבות אחרות שהנחקרות הבינו מה"ספייס גירלס" – בעיקר דימויים המגדירים את הנשיות כמובחנת, ולעיתים מנוגדת, לגבריות.

ריבוי טיפוסים נשיות

לנערות הצעירות מספקות חמשת ה"ספייס גירלס" לא רק חמישה טיפוסים אישיות שונים היכולים להוות מושאי הזדהות או האלהה אלא גם חמש הגדרות שונות של נשיות. נערה יכולה להיות ילדותית וחמודה כמו Emma, אך היא יכולה גם להיות פרועה ומטורפת כמו Melanie B. היא יכולה להיות פרובוקטיבית וסקסית כמו Geri, אך גם סנובית ואלגנטית כמו ויקטוריה. היא אפילו יכולה להיות נערית ואתלטית כמו Melanie C. כל האופציות השונות מוצעות לנערות כצורות לגיטימיות של נשיות, כל אחת עם מאפייני ההתנהגות, הבעות הפנים, הלבוש, התסרוקת והאביזרים המזהים שלה. כפי שמציעה McRobbie, העדר הוודאות לגבי המשמעות האמיתית של להיות אשה בימינו מעניקה לנערות צעירות הגדרה נזילה בהרבה של נשיות. שינויים אלה באופני הנשיות בולטים בטקסטים תקשורתיים רבים המגדירים מחדש את האני הנשי המסורתי ומאפשרים את הבנייתו, פירוקו והבנייתו מחדש על ידי קהלי התקשורת.

בדברי הנערות אודות ריבוי האופציות האלו מעניינת במיוחד קבלתן כלגיטימיות כל עוד הן מוצעות על ידי דוגמנית יפהייה. נערה יכולה להיות כל אחת – כל עוד היא יפה. המרואיינות תארו בפירוט ובצורה חיה את סגנון הלבוש, התסרוקות והתכשיטים של הדמויות האהובות עליהן, תוך מתן דוגמאות ספציפיות מווידיאו קליפים ופוסטרים ומהספר על הלהקה שהיה זמין בעת הראיון. עבור הנערות, הופעה נשית קשורה באופן הדוק לצרכנות, כפי שסוברים גם חוקרים רבים.⁵ דוגמאות לקשר זה כוללות רכישת מוצרי יופי ודיאטה, "תחזוק" חלקי גוף ופונקציות גופניות מסוימות, ה"שליטה" על המחזור החודשי, ותעשיות האופנה והפעילות הגופנית.

מעניין הדבר שהנערות שוחחו על חשיבות המראה עבור בנים בני גילם. רבות טענו שבנים רוקדים למוסיקת ה"ספייס גירלס" למרות שאין להם עניין

בלהקה ובמסרים שלה – אך כן אכפת להם כיצד נראות בנות הלהקה. "כל מיני בנים חושבים שהן סמלי סקס", אמרה נערה בת שנים עשרה, וחברתה הוסיפה, "הם לא שמים לב למילות השיר אלא רק להופעתן החיצונית." בקבוצת מיקוד אחרת טענה נערה בת אחת עשרה שהבנים חושבים שה"ספייס גירלס" הן "פשוט מטומטמות." חברתה המשיכה, "בנים רבים חושבים שהן זונות." נערה בת שנים עשרה ניסתה להסביר מדוע Melanie C הכי פחות פופולרית: "אני לא יודעת, בגלל שהיא כזאת ספורטיבית... כל השאר הן מאד נשיות, לכן... הבנים לא אוהבים אותה." לדברי אותה נערה מרבית הבנים מתים על Geri, הסקסית, המתלבשת בצורה הפרובוקטיבית ביותר בלבוש צמוד וחשוף.

גם בין הבנות זכתה Sporty Spice לפופולריות הנמוכה ביותר. אף לא אחת מהמרואיינות הזכירה את העדפתה המיוחדת אליה למרות שהן הכירו בתפקידה בלהקה. שמה של Sexy Geri הוזכר בתדירות הגבוהה ביותר, דבר המצביע על כך שבנות, לא פחות מבנים, הפנימו את חשיבות המראה בזהות הנשית.

ברור שבתרבות שלנו, הדומיננטיות של המראה במשוואה המובנת מאליה של מראה ונשיות איננה דבר חדש. בעיניה של Naomi Wolf (1991) למשל, "מיתוס היופי" מקובל בחברה שלנו כאמיתה אוניברסלית ואובייקטיבית. במובן זה ניתן לתפוס את המיתוס כתחליף חילוני לדת, עם טקסים, אידיאולוגיה וטענות לאמיתות שלא הגיעו לכלל דיון. המיתוס אף משמש לשימור חוסר השוויון בכוח הקפיטליסטי ובמעמדן הנחות של הנשים בחברה. אולם מפתיע הדבר עד כמה אידיאולוגיה מובנת מאליה זו שכיחה בין נערות צעירות מבתיים מבוססים הגדלות במשפחות בהן שני ההורים בעלי קריירות והסביבה מאופיינת בעושר תרבותי ניכר. כפי שהראו גם מחקרים אחרים בנושא, נדמה שממצא זה מצביע על תופעה חוצת-תרבויות. לדוגמה, מחקרה של Hoffner (1996) אודות הזדהותם של ילדים עם דמויות טלוויזיה מצא שמראה מצודד נותר הגורם הקובע היחיד להזדהות עבור נערות שנתבקשו לציין את הדמות הנשית החביבה עליהן. ממצא זה מצביע על כך שהמראה נותר בעל חשיבות עליונה עבור בנות. יתרה מזאת, מחקרה של Currie (1997), שבחן קריאת פרסומות אצל מתבגרים, מצא שנערות קישרו הרגשה טובה עם מראה טוב, ומכאן עולה שחשיבות המראה מופנם עמוק בדימוי העצמי של נערות אלה.

השוואת הנשיות למראה סקסי בכל זאת היתה כרוכה אצל הנערות במחקר במאבק פעיל לגבי הפרשנות, ומושגים סותרים אודות המושג השניוני המסורתי זונה/בתולה גם הם בלטו בדבריהן. נראה שלחלק מהנערות במיוחד הצעירות שביניהן, היה צורך כמעט אובססיבי לראות ב"ספייק גירלס" זונות אך אלילות. אחדות האריכו באמירות של הסתייגות ותיענו מוחלט מהופעתן הזנותית של ה"ספייק גירלס" תוך מתן פירווי מידו שנאספו ממקורות שונים אודות השתתפותן של חברות הלהקה בירחוניכ וסרטים פורנוגרפיים. בו בעת תיארו הנערות את הערצתן לאותן דמויות ונדמה היה שהן אינן מודעות כלל לסתירה הבולטת, או שמא הן מוכנוור להתעלם ממנה. להלן קטע מקבוצת מיקוד של בנות תשע וחצי:

ט: אני אוהבת את Geri בגלל שמה, הוא יפה, ובגלל ששרה.

מ: ...והעיניים שלה.

ט': נכון. והגוף שלה. ויש משהו שאני שונאת אצלה.

דל: מה?

ט: שהיא זונה.

דל: למה את מתכוונת?

ט: היא מוכרת את גופה.

דל: היא מוכרת את גופה? למי היא מוכרת אותה?

ט: למשל, היא נותנת לכולם לגעת בציצים שלה, והיא מראה לאבא שלו תמונות שלה בערום.

דל: איך את יודעת?

ט: זה היה בעיתון וגם מהתמונה שלה. זה היה כתוב.

דל: אז זה היה כתוב בעיתון שהיא נותנת לכולם לגעת בציצים שלה?

כולן בבת אחת: כן!

דל: למה את חושבת שהיא עושה את זה?

ט: כסף! כסף! כאילו שהיא ענייה.

דל: את אמרת קודם שהן מבליטות את הציצים שלהן. את חושבת שה

עושות את זה בכוונה?

ט: כן.

דל: למה?

ו: כדי שבנים ירוצו אחריהן.

ק: אני חושבת שהן רוצות להראות את זה כי הן גם זונות.

דל: כולן?

ק: אני חושבת שכן.

מ: חוץ מ-Emma.

ק: נכון.

בהמשך השיחה תיארו הנערות את עומק המחשוף של ה"ספייק גירלס" והשוו אותו לחולצות שלהן, עשיית ניתוח פלסטי ועוד. מאוחר יותר בראיון חזרתי לסוגייה והצבתי בפני הנערות שאלה ישירה אודות הערצתן אל מי שהן הגדירו כזונות. ק' אמרה: "אני רוצה להיות כמו... Geri, אכפת לי שהן זונות, אבל היא כל כך יפה ואני רוצה לצבוע את השיער שלי לצבע שלה." בדומה לכך הוסיפה ס': "אכפת לי שהיא זונה. היא יפה אבל... אני לא ארצה להיות זונה, אבל אני רוצה להיות Geri. אבל לא זונה."

הנערות הבוגרות יותר, שגם הן נקרעו בין שני המושגים הדיכוטומיים הללו של נשיות, השתמשו בשני טיעונים כדי ליישב את המתח. ראשית, הן הבחינו בין האישיות של ה"ספייק גירלס" לתפקידן כמבצעות: "גם אני לא אהבתי את זה כאשר Emma הופיעה בסרט פורנו... אבל בסך הכל הן שרות טוב ואני לא אבדוק את האופי של כל אחת. אני אוהבת את השירה והריקוד שלהן," הסבירה נערה בת שלוש עשרה. האסטרטגיה השנייה היתה להציג את הופעתן במושגים שיווקיים: הן מתלבשות כך "כדי למשוך את הבנים." בראיונות הקבוצתיים התפתח לעיתים ויכוח בין המשתתפות אודות הבסיס המוסרי של הסברים אלה. דיון בקבוצה של בנות ארבע עשרה מדגים נקודה זו:

ס: למרות שהן אומרות שגברים מנסים לשלוט בנשים, הן עדיין חושפות הרבה.

דל: את אומרת "עדיין" – את חושבת שזו סתירה?

ס: כן. כי זה כאילו... מצד אחד הן מתרחקות מגברים, מרחיקות אותם, בגלל שהן אומרות להם לא לשלוט בהן, ואז הן הולכות ומתלבשות בכל מיני בגדים חושפניים שמושכים גברים.

דל: מדוע אתן חושבות שהן נוהגות כך?

ס: כך הן מתבלטות הרבה יותר!

מ: כן, זה מראה את מה שיש להן!

א: מצד שני, יכול להיות שהן פשוט אוהבות להתלבש נוח והן אומרות שלא אכפת להן שהן מושכות גברים. זו הדרך שהן אוהבות להתלבש.

דיון ארוך על מיניות והעדפות מיניות התפתח בקבוצה של בנות שתים

עשרה עד שלוש עשרה בעקבות דבריה של אחת הנערות אודות הופעתה של Emma בסרט פורנוגרפי:

א: אני לא הייתי מסכימה להצטלם לסרט פורנו, אבל אני מוכנה לקבל מישהו שאני אוהבת שעשה את זה. זה כמו... זה לא בדיוק, אבל כמו לסביות והומוסקסואלים.

נ רמ: זה לא אותו דבר!

א: כי אם את לא מקבלת את זה אפשר גם לומר שאת לא מקבלת לסביות.

נ: כן, אבל כאן יש לה בחירה.

א: כן, אבל להיות לסבית זו גם בחירה.

נ: להיות לסבית זה לא בחירה שלה. אי אפשר להאשים אותה אם היא נמשכת למין זה או אחר. זה לגמרי שונה. יש הבדל בין משיכה מינית והתחלשות שאדם עושה. הן מטיפות בשירים שלהן להתייחס לעצמן בכבוד ולא להשפיל את עצמן ולא לעשות דברים שאחר כך תצטערי שעשית אותם רק בגלל שגברים אוהבים אותם. והן מטיפות על כך בשירים שלהן. אז אני חושבת שהן גם צריכות להתנהג ככה בחיים.

הדיון הסוער המשיך עם ויכוחים בעד ונגד הבחירה לנצל את הגוף עבור כסף או הצלחה.

הדוגמאות דלעיל מעידות על מאבקים פנימיים המתחוללים אצל הנערות הצעירות בין כוחות הציות וההתנגדות לנורמות מסורתיות של הופעה מגדרית. ממצאים אלה תומכים בפרספקטיבה המוצעת על ידי ניתוחים שונים אודות הפופולריות של מדונה בקרב קבוצת גיל זו (ראו Fiske, 1989; Kaplan, 1996; Lewis, 1990). הפגנת המיניות של ה"ספייס גירלס" יוצרת אתר למאבק בין ביטול המיניות הנשית כזנותית לבין הרצון לעצמאות, חופש ושליטה על החיים. בדומה למקרה של מדונה, אפשר אולי לראות בפרובוקציות מיניות אמצעי ללעוג למבנים פטריארכליים של הדיכויטומיה זונה/בתולה, וכן כקריאת תיגר על ההגדרות הדומיננטיות של נשיות. אין פלא, אפוא, שהדיון של הנערות אודות מיניות נקשר באופן הדוק לפרשנויות שלהן למושג "עוצמת בנות" כביטוי לצורך של האשה להוכיח שהיא לפחות טובה או אפילו טובה יותר מהגבר.

ההבניה ההיסטורית המחודשת שעשתה Douglas (1994) "לגדול כאשה עם תקשורת המונים" תארה חוויות דומות בקבוצות של נערות בשנות ה-60 המוקדמות: "המוסיקה של להקות-בנות הכירה בבלבול וברגשות המעורבים שלנו - ואפילו שמחה לקראתה. חלקינו רצינו להיות ילדות טובות, וחלקינו -

רעות. אולם הרוב רצה להצליח להיות שניהם, והמוסיקה של להקות-בנות אפשרה לנו לעטות ולהתנהג על פי מגוון של זהויות, החל מהחברה הממושמת המסורתית וכלה במרדנית עצמאית וחוצפה, וכל מה שביניהן" (שם: 88). ה"ספייס גירלס", נדמה, מספקות הכל בלהקה אחת.

אחות נשים

היבט נוסף של זהות נשית שקיבל ביטוי בדברי הנערות היה הדגש על חשיבותם של חברות, אחדות ו"ביחד". עבור חלק ניכר מן הנערות אחת התכונות המושכות והייחודיות ביותר של ה"ספייס גירלס" היתה העובדה שהן להקה של מבצעות מצליחות ולא אדם יחיד. יתרה מזאת, הן נתפסו על ידי כל המרואיינות כ"חברות מאוד טובות", מאחורי הקלעים כמו גם על הבמה. את חוזקן והצלחתן של ה"ספייס גירלס" ייחסו הנערות ל"ביחד" ולשיתוף הפעולה ביניהן, שבלעדיהם לא יכלו להשיג תהילה ועושר: "כן, הן חברות טובות. הן תומכות אחת בשנייה ובטוח שהן ביחד כל הזמן ובזמן החזרות... ובטח הן עושות כיף ביחד", אמרה נערה בת שנים עשרה. "אני חושבת שאם הן לא היו חברות טובות זה היה מאוד קשה לעבוד ביחד. לדעתי הן היו מתפרקות", אמרה נערה בת שנים עשרה מקבוצה אחרת. אחרות העירו בעקבות זאת: "אפשר לראות בתמונות שלהן, ובראינות... היה מאמר שכתב שהן כל הזמן מספרות אחת לשנייה את סודותיהן ומתלחשות אחת עם השנייה. נראה שהן חברות טובות" (נערה בת אחת עשרה), "והן לא היו מצליחות כלהקה, והן לא היו מצליחות כל כך אם הן לא היו ביחסים טובים" (בת שלוש עשרה). "הן חייבות להיות!" סיכמה משתתפת נוספת בת שנים עשרה.

עבור נערות אלה חשיבותה של אחווה ותמיכה נשית מסוג זה להצלחתה של כל אישה היתה ברורה מאליה. השקפה זו סוכמה על ידי נערה בת ארבע עשר, כדלהלן: "כל 'ספייס גירל' מרגישה שזה מחזק אותה מאוד שיש לה קבוצה כזו סביבה, שהן ביחד ולא לבד". אולם מרואיינות רבות, שאולי השליכו את המושגים שלהן של חברות מניסיוןן האישי, הכירו באפשרות של מריבות בין חברים טובים. "אני חושבת שעל הבמה הן נראות שהן כל כך אוהבות ותומכות וחמודות. ואז כמובן לפעמים יש להן את המריבות והמאבקים הקטנים האלה. אבל מרבית הזמן הן חברות טובות. ואני חושבת שכל אחת מהן לוקחת קצת זמן לעצמה מהקבוצה כדי שיהיה לה גם זמן

לחברים האחרים שלה, "הסבירה נערה בת שלוש עשרה. וחברתה המשיכה: "אני חושבת שבגלל שלכל אחת מהן אישיות כזו שונה... זה בוודאי קשה להן, כל אחת עם התכונות שלה, עם מה שהיא רוצה ומה שהיא אוהבת, ואני בטוחה שיש להן מריבות רבות על מי תשיר סולו ודברים כאלה... אבל עדיין, בבסיס הן חברות." בסוף, סיכמה אחת המשתתפות: "את רואה, בטח שיש להן מריבות. אני מתכוונת שהן רבות כמו שכל החברים רבים, ... אבל זה לא רציני, הן חברות וזה לא יגרום להן להתפרק."

השיחה אודות חברות מהווה דוגמה מעניינת להפצרתו של Buckingham לפרשנות מתוך הקשר מסוים. מרבית קבוצות המיקוד כללו נערות שמעורבותן האחת עם השניה היתה מאוד גדולה: חלקן השתייכו לאותה "קליקה" של חברות טובות ואחרות דיווחו שהיו חברות בעבר ובמידה פחותה בהווה. יתכן מאוד שהערותיהן אודות חברות נאמרו כדי להשיג מטרה מעשית אחרת. למשל, אפשר לתהות אם ההערה שצוטטה לעיל על הצורך לקחת פסק זמן מקבוצה אחת של חברים כדי לבלות עם קבוצה אחרת התייחסה בצורה עקיפה למשתתפות אחרות בקבוצה זו של חברות קרובות באותה מידה שהופנתה אלי כמראיינת. בדומה לכך, ההכרה שלכל אדם אישיות וצרכים משלו, ועל כן מריבות הן לעיתים בלתי נמנעות, עשויה להצביע על הרהור אודות חוויות אמיתיות שחוו הנערות בעבר ובהווה בתוך קבוצת המיקוד.

גזע ואלימות מינית

בסוף, נושא נוסף שעלה במהלך הדיונים, אמנם בצורה בולטת פחות, התייחס למודעות לגזע ולאלימות מינית הקשורה בכך. Melanie B., המכונה Scary Spice, בעלת השיער המתולתל ה"מבולגן" והעגיל בלשון (מרכיב מאוד חשוב בהופעתה המשמש להדגים את אופייה המרדני), העוברת על החוקים והמתנהגת בפרעות, היא גם חברת הלהקה היחידה בעלת עור כהה. עבור המשתתפות הישראליות במחקרי, שהיו בעיקר ממוצא אירופאי, עובדה זו היתה בעלת משמעות רבה והועלתה על ידי רבות מהנערות מיוזמתן:

ט: יש את העניין האחר הקשור ל-Melanie וללהקה כולה. העניין הוא שכולן לבנות ורק Melanie שחורה, והן יודעות איך לקבל אותה כבן אדם ולא כזר.

א: זה בדיוק מה שרציתי לומר, שזה יפה מאוד. אין לי בעיה עם אנשים

שחורים... אם היא אדם נחמד ושרה טוב, זה לא משנה איך היא נראית.... אני חושבת שזה אפילו יכול להיות... שאחת מהן תהיה הודית, אחת שחורה, אחת ישראלית, אחת מטורקיה ואחת מיוון. זה לא משנה.

ט: זה מה שהופך אותן למיוחדות. חברות ושיתוף פעולה. זה בכלל לא קשור לשירה שלהן. השירה יוצאת משיתוף הפעולה ביניהן.

בקבוצה אחרת הסבירה נערה בת אחת עשרה: "אני מחבבת אנשים שחורים. זה נחמד שהם מגוונים." כאשר נשאלה: "באיזה מובן את מתכוונת למגוונים?" היא השיבה, "בואי נאמר... בצבעים שלהם." שתי נערות אחרות הסיטו את השיחה בהוסיפן, אחת אחרי השניה, "הבגדים שלהן," "האיפור שלהן," אבל הראשונה המשיכה בקו שלה באומרה: "הן כולן לבנות והיא שחורה, ולא אכפת להן. זה לא משנה להן. כולם שווים. הן לא חושבות שהיא שונה מהן... שונה בגלל צבע עורה והמוצא שלה". טענה נערה בת עשר: "זה לא משנה (שהיא שחורה). הדבר החשוב ביותר הוא שהיא יפה." גם כאן, בדומה לדיון אודות ריבוי צורות הנשיות, הגיוון מקובל כל עוד האשה "יפה." סוגיית הגזע היתה כרוכה בתחושה של חשש מהולה בסקרנות כאשר הנערות מתחלקות ביניהן במידע אודות אלימות מינית, שבכל המקרים היתה קשורה רק לדמות זו. "אני חושבת שהיא מאד מסכנה, השחורה הזו. בגלל העבר שלה. ממה ששמעתי עליה," הבחינה נערה בת אחת עשרה. כאשר נשאלה, "מה בקשר לעברה?" היא השיבה, "שהיא נאנסה ושאותה נרצחה. זה מה שאמרו לי, אני לא יודעת אם זה נכון. זה נכון?" משתתפת בת שתיים עשרה התעמתה עמה, "אבל זו לא אשמתה!" הקשתה הראשונה, "מי אמר שזו אשמתה... שהיא מסכנה?" "מסכנה, זה מה שאמרתי," הבהירה יריבתה בהתנצלות.

גרסה קיצונית יותר של סיפור זה דווחה על ידי קבוצה אחרת של נערות בנות עשר. עם התפתחות השיחה, התעקשו הנערות ש-Melanie B. הנוכחית היא "מתחזה", מחליפה, אולי אחות (ייתכן אפילו אחות תאומה) של Melanie B. אחרת שנאנסה ונרצחה. הן הזכירו את העיתונים כמקור המידע שלהן. חרף העובדה שלא הצלחתי לבדוק אם קיים גרעין של אמת בסיפור הזה, נדמה היה שהתעסקות זו עם פשע על רקע מיני מוזרה במקצת, ובלטה העובדה שהסיפור היה קשור לאדם השחור היחיד בלהקה. האפשרות להסיר מעליהן את האיום של פשע מיני על ידי הצמדו "לאחר" עולה כהסבר אפשרי לכך. יש לזכור שקבוצת הנערות שהשתתפו במחקר גדלה בחברה רב-תרבותית של אנשים ממוצא אירופאי, מזרח תיכוני וצפון אפריקאי. קיים

אמנם מיעוט קטן של יהודים אתיופים שחומי עור החי בישראל, אך קבוצה זו אינה חלק אינטגרלי ממערכות החינוך ומשכונות המגורים של משתתפות המחקר. עבור נערות אלה התקשורת היא בבירור המקור העיקרי למידע ולדימויים בכל הקשור לאנשים שחורים, ותגובותיהן ל-Melanie B. בהחלט מוזרות. אם אכן צבע הוא שקוף ואינו משנה דבר, מדוע הוזכר על ידי רבות מן המשתתפות מלכתחילה? ואם צבע אכן משנה, מדוע הן עשו מיוזמתן מאמץ להכחיש עובדה זו. אלו שאלות חשובות שלא התאפשר לי להמשיך ולבחון במסגרת מחקר זה.

ה"ספייס גירלס": אתר למאבקים

מחקרים שנערכו על ידי הפרוייקט של אוניברסיטת הרווארד על הפסיכולוגיה של נשים והתפתחותן של ילדות (The Harvard Project on the Psychology of Women and Girls' Development) התמקדו בקונפליקטים המתחוללים אצל נערות על רקע הגדרות תרבותיות של הוויית האישה, וכן במאבקן לסגל את ההגדרה הפנימית של ה"אני" שלהן לנורמות המקובלות של נשיות. ההתייצבות מול קונפליקט זה עלולה אף להוביל לעיתים לסיכון הביטחון האישי, כמו במקרים של הפרעות אכילה, קיום יחסי מין בגיל מוקדם ושימוש בסמים (Steiner-Adair, 1993: 382). יתרה מזאת, לנערות הזדמנויות מוגבלות לקבל תמיכה ולגיטימציה פומביות לתחושותיהן ומאבקהן, שכן מרבית המקורות הפומביים מתארים את גיל ההתבגרות בעיקר במונחי החווייה הגברית – הרצון להשתחרר מפיקוח ההורים ומחיי המשפחה, החיפוש אחר חוויות מיניות ותוקפניות, וכו' (Lewis, 1990: 89). ה"ספייס גירלס" אם כן מעניקות הזדמנות נדירה לפרספקטיבה חלופית על תקופת ההתבגרות. אפשר שהן מהוות עוגן לאורור המתחים הקיימים בהגדרות של נשים אודות חייה של האישה הצעירה. האופן שבו טקסטים תקשורתיים בכלל, ואלה של ה"ספייס גירלס" בפרט, נצרכים, מפורשים ומתקבלים לתוך השיח והחוויות היום יומיות של נערות אמיתיות בעלות היסטוריה אישית מגוונת עשויה לשמש אשנב לעולם פנימי סוער זה.

מחקר זה ניתח את דבריהן של נערות בגיל טרום ההתבגרות אודות ה"ספייס גירלס" ובכך מהווה תרומה לדיונים קודמים שבחנו את התפקיד של ידועני פופ נשיים בהבניית הזהות המגדרית. הממצאים תומכים בטענה שקהלים של נשים צעירות משתמשים בחמש האישויות השונות כמו גם

בלהקה בכללותה כאתר למאבק על הייצוגים השונים והמשמעויות האפשריות של נשיות. יתכן ששאלותיי כיוונו את הדיון, אך המרואיניות התייחסו למספר סוגיות הקשורות בצורה הדוקה ביותר לפירושים מתפתחים של נשיות. סוגיות אלה כוללות את האפשרות לעצמאות ושוויון של נשים, התפקיד של מיניות מופגנת, "מיתוס" היופי וניצני מודעות ודאגה מפני אלימות מינית. בדומה למדונה, ייתכן שגם ה"ספייס גירלס" מספקות לנערות הצעירות "עמדה פמניסטית פוסט-מודרנית בשלבן התנהגות מפתה עם עצמאות סוערת" (Kaplan, 1996: 37). אולם, בניגוד למדונה, פועלות ה"ספייס גירלס" ביחד כקבוצה מאוחדת, ולכן יכולות להיות משמעויות מנוגדות המעמיקות את הסתירות הפנימיות. בנות יכולות להיות עצמאיות, אך כדי להצליח עליהן לאחד כוחות. בנות יכולות להיות כל דבר, אך רק שילוב של חמשת אופני הנשיות ביחד יוצר את ה"שלם" – ה"נשי" – ה"ספייס גירלס". יחד עם זאת, כפי שטענה Zeck (1995), אפשר לראות בקשר ההדוק המתפתח בין נשים בתרבות הפופולרית סמן להתנגדות כפולה: עולם מוצלח של נשים חופשיות מגברים, ודחייה של המיתוס של עצמיות בורגנית (שם: 353). אפשר לראות את ה"ספייס גירלס" בצורות מנוגדות – כפמניסטיות עצמאיות הפועלות כדי להוכיח לעולם את "עוצמת הבנות" שלהן, אך גם כגרסה מוסוות של "הטענה לאמיתות" המקובלת אודות המרכזיות של "המראה" בזהות הנשית, מעל ומעבר לכל תפקיד אפשרי אחר.

הנערות שהשתתפו במחקר יצרו באופן פעיל משמעויות מנוגדות אפשרויות, אולם הן עשו זאת במסגרת אילוצי החווייה התרבותית שלהן. חקר מקרה זה מספק תמיכה לטענה של Currie (1997) שאיננו יכולים לפטור את התרבות הפופולרית כשעתוק גרידא של קפיטליזם ופטריארכליות שבמסגרתן הנשים הן צרכניות חסרות שיקול דעת. יחד עם זאת אל לנו למהר ולחגוג את התנגדותן של נשים המאפשרת להן שליטה מלאה במשמעויות הנוצרות. האדרת ה"ספייס גירלס", כך נדמה, מעניקה לנערות מתבגרות קול, בעוד המורכבות הבלתי פתורה של הסתירות שלתוכן הן מתחנכות נותרת בעינה.

הירידה בכוח המשיכה של ה"ספייס גירלס" עם הפיכתן של ילדות לנערות מתבגרות (כפי שמופיע בדברי הנערות במחקר כמו גם בנייתוחי שוק) קשורה ככל הנראה לסוגיות האלה בדיוק. עם התבגרותן, מפתחות הנערות עניין גובר, כמו גם יחסי האלה, במבצעים ממין זכר ובלהקות של זמרים גברים (כפי שגם מצביעים (Raviv et al., 1996), והן נוטות להתייחס ל"ספייס גירלס"

References

- Adoni, Hanna (1986). "Popular Music in Israel", *Critical Studies in Mass Communication* 6,#1, pp. 369-371.
- Ang, Ian (1985). *Watching Dallas: Soap Opera and the Melodramatic Imagination*. London: Methuen.
- Bourdieu, Pierre (1986). *Distinction*. London: Routledge.
- Brown, Mary Ellen (ed.) (1990). *Television and Women's Culture: The Politics of the Popular*. Newbury Park, CA: Sage.
- Buckingham, David (1993). *Children Talking Television*. London: Palmer.
- , (ed.) (1993). *Reading Audiences: Young People and the Media*. Manchester, Eng.: Manchester UP.
- Christenson, Peter G., and Jon Brian Peterson (1988). "Genre and Gender in the Structure of Music Preferences", *Communication Research* 15, # 3, pp. 282-301.
- Currie, Dawn H. (1997). "Decoding Femininity: Advertisements and Their Teenage Readers", *Gender & Society* 11, # 4, pp. 453-477.
- Douglas, Susan J. (1994). *Where the Girls Are: Growing Up Female with the Mass Media*. New York: Penguin Books.
- Fine, Gary A., Jeylan T. Mortimer, and Donald F. Roberts (1990). "Leisure, Work, and the Media", in Shirley S. Feldman and Glen R. Elliott (eds.). *At the Threshold: The Developing Adolescent*. Cambridge: Harvard UP, pp. 225-254.
- Fiske, John (1989). *Understanding Popular Culture*. Boston: Unwin Hyman.
- Frazer, Elizabeth (1987). "Teenage Girls Reading Jackie", *Media, Culture, and Society* 9, pp. 407-425.
- Frith, Simon (1983). *Sound Effects: Youth, Leisure, and the Politics of Rock 'n Roll*. London: Constable.
- Gantz, Walter, Howard M. Gartenberg, Martin L. Pearson, and Seth O. Schiller (1977). "Gratifications and Expectations Associated with Pop Music among Adolescents", *Popular Music and Society* 6, # 1, pp. 81-89.
- Grossberg, Lawrence (1983-1984). "The Politics of Youth Culture: Some Observations on Rock and Roll in American Culture", *Social Text* 8, pp. 104-126.
- Hall, Stuart (1977). "Culture, Media and the Ideological Effect", in James Curran, Michael Gurevitch, and Janet Wollacott (Eds.). *Mass Communication and Society*. London: Edward Arnold, pp. 315-348.
- Hoffner, Cynthia (1996). "Children's Wishful Identification and Para-Social Interaction with Favorite Television Characters", *Journal of Broadcasting and Electronic Media* 40, pp. 389-402.
- Kaplan, E. Ann (1996) "Feminism/Oedipus/Postmodernism: The Case of MTV", in Helen Bachr and Ann Gray (eds.), *Turning it On: A Reader in Women and Media*. London: Arnold, pp. 33-43.
- Lewis, Lisa A. (1990). "Consumer Girl Culture: How Music Video Appeals to Girls", in Mary Ellen Brown (ed.). *Television and Women's Culture: The Politics of the Popular*. Newbury Park, CA: Sage, pp. 89-101.
- Lull, James (1992). *Popular Music and Communication*. Newbury Park, CA: Sage.
- McRobbie, Angela (1993). "Shut Up and Dance: Youth Culture and Changing Modes of Femininity", *Cultural Studies* 7, # 3, pp. 405-426.
- Modleski, Tania (1984). *Loving with a Vengeance: Mass-Produced Fantasies for Women*. London: Methuen.

כפשטניות, רעשניות וילדותיות מדי. מבין משתתפות המחקר בנות הארבע עשרה היו כאלה שדחו את הלהקה כ"מתלהבות מדי בצורה מלאכותית" ואת המוסיקה שלהן כ"סתם צעקות". כפי שהצביע Grossberg, זו תגובה טיפוסית של מתבגרים המאפשרת להם להפריד את עצמם מילדים צעירים וליצור את תרבות הטעם וגבולות הזהות שלהם. בדומה לפרספקטיבה של Bourdieu (1986) אודות טעם, כפי שנערות בתקופת טרום ההתבגרות משתמשות ב"ספייס גירלס" כדי לסמן את תרבותן ולהגדיר את עצמן, כך דוחות מאוחר יותר המתבגרות את הלהקה כדי להבחין את עצמן באמצעות טעמן השונה. נראה שעבור מתבגרות ה"ספייס גירלס" כבר אינן מהוות אתר משמעותי לצמיחת זהותם המתפתחת. צרכים אלה מופנים לכיוונים אחרים, קרוב לוודאי לבחינת תחום היחסים בין המינים באמצעות משחקי תפקידים, פנטזיה, ואינטראקציה פרה-חברתית (para-social) עם אלילי פופ ממין זכר.

המחקר שלי אמנם התמקד בתת-תרבות מסוימת, אך הפופולריות של ה"ספייס גירלס" ברחבי בעולם (התקליטור הראשון שלהן נמכר ב-50 מיליון עותקים בשנה אחת, 15,000 בישראל – מדינה שאוכלוסייתה מונה 6 מיליון) מעלה את האפשרות שסוגיות אלה ודומיהן ממלאות תפקיד גם בחברות אחרות, ומספקת הסבר חלקי לכוחה העצום של להקה זו של בנות-עשרים לפרוט על מיתר טרום ההתבגרות. ניתוח ה"ספייס גירלס" כתופעה מיוצרת בעלת הצלחה אדירה מעניקה לנו תובנות אודות חלק מהתפקידים שממלאות תופעות של תרבות פופולרית בחייהן של נערות צעירות.

הערות

1. לדוגמאות ראה Christenson, 1988 ו-Peterson, 1987.
2. ראה Fine, Mortimer & Roberts, 1990; Frith, 1983.
3. ראה Brown, 1990 ו-Van Zoonen, 1994.
4. למידע נוסף על סוגיה זו ראה McRobbie, 1993; Tseelon 1995; Wolf, 1991.
5. אני מודה לורד זיידמן על סיועה החשוב בתעוק הראיונות ועל היותה אוון קשבת לפרשנויות ראשוניות. אני גם מודה לערגה למיש על שעוררה אותי לפעולה, הזינה את המוטיבציה שלי וסיפקה לי תובנות רבות. מאמר זה מוקדש לה.

Lemish, D. (1998). "Spice Girls' Talk: A Case Study in : the Development of Gendered Identity", in S.A. Inness (ed.) *Millennium Girls: Today's Girls Around the World*. Lanham: Rowman Littlefield Publishers, pp. 145-167.

- Peterson, Eric E. (1987). "Media Consumption and Girls Who Want to Have Fun", *Critical Studies in Mass Communication* 4, # 1, pp. 37-50.
- Radway, Janice (1984). *Reading the Romance: Women, Patriarchy, and Popular Literature*. Chapel Hill: U of North Carolina Press.
- Raviv, Amiram, Daniel Bar-Tal, Alona Raviv, and Asaf Ben-Horin (1996). "Adolescent Idolization of Pop Singers: Causes, Expressions, and Reliance", *Journal of Youth and Adolescence* 25, # 5, pp. 631-750.
- Roe, Keith (1990). "Adolescents' Music Use: A Structural-Cultural Approach", in Keith Roe and Ulla Carlsson (eds.). *Popular Music Research: An Anthology from Nordicom-Sweden*. Goteborg: Nordicom, pp. 41-52.
- , (1985). "Swedish Youth and Music: Listening Patterns and Motivations". *Communication Research* 12, # 3, pp. 353-362.
- Steiner-Adair, Catherine (1993). "The Politics of Prevention", in Patricia Fallon, Melanic A. Katzman, and Susan C. Woolcy (eds.). *Feminist Perspectives on Eating Disorders*. New York: Guilford Press, pp. 381-394.
- Tseelon, Efrat (1993). *The Masque of Femininity: The Presentation of Women in Everyday Life*. London: Sage.
- Van Zoonen, Liesbet (1994). *Feminist Media Studies*. London: Sage.
- Wolf, Naomi (1991). *The Beauty Myth*. New York: Doubleday.
- Zeck, Shari (1995). "The Hero Takes a Fall: The Bangles and 80s Pop", in Cynthia M. Lont (ed.), *Women and Media: Content, Careers, and Criticism*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing, pp. 349-356.